

MIZO ṬAWNG THLUK DAN TUR DIK

Rozama Chawngthu

Member, MLDB

Chhak leh thlang, chhim leh hmarah kan lam dan a inang vek lo tih kan hre theuh. Chuti chung chuan Mizo pumpuiin kan hman dan aṭanga teha a tlanglawn ber nia lang kan ṭan zel ang. Kan thu ziahte kan chhiar dik theih nan chhinchhiahna kimchang deuh ka hman avangin i han zir hmasa phawt teh ang. Kan ṭawng thlūk chhinchhiahna kimchāng siam tur chuan chhinchhiahna chi hrang 8 tal a awm a ṭul.

Kan ṭawng ri chu chi 4-ah han then phawt ila:

(1) ri sang (high);	(2) ri hniam (low);
(3) ri kuai (falling);	(4) ri er (rising).

Heng ri pali te hi thluk sei leh sei loh a awm leh vek a; avaiin chhinchhiahna 8 a awm a ngai a ni.

Ri sang leh hniam atan kil thum nei (*triangle*), chung lam kaw (ṁṁ) leh hnuai lam kaw (ṁṁ) hman a ni a; a zumin a kawhna lam hi a rik dān tur a ni. Tin, *triangle* pawh chi 2 a awm a; a kār zim, a dum vek (ṁṁ) hi ri tawi atan, a kar zau, a lai kua (ṁṁ) hi ri sei atan. Ri kuai (ṁṁ) leh ri er (ṁṁ) hi : a sir deuh ami (ṁṁ) hi ri tawi atan; a chung ami (ṁṁ) hi ri sei atan hman a ni. A chian deuh nan ‘a’ hmangin entirna i han siam teh ang. (‘p-a-ng’ hi ri hrang 8-in a ri thei.):—

ṁ	(ri sang tawi)	An lo thlèng ta	pàng mai ṁ!
ṁ	(ri sang sei)	Ka lùkhām hi	pàng lă a ni.
ṁ	(ri hniam tawi)	Ka mû a, ka	pàng a khām.
ṁ	(ri hniam sei)	Mî ṁ hniāl vĕ	pàng pàng a.
ṁ	(ri kuai tawi)	Lala a ínchei	pàng lutuk.
ṁ	(ri kuai sei)	A ṭāwng pàng	pàng mai ṁ!
ṁ	(ri er tawi)	An unauvah a	pàng ber a ni.
ṁ	(ri er sei)	Tui a hmuam	pàng mǎi le.

Tunah chuan thumal, a aw b indawt danin i han en zui teh ang.

ai : Ai hi a mal chuan a ri a sei a; mahse, zawmtu a awm chuan a-ah thluk sei lovin a ri a tawi ṭhin. Aidu te aieng te kan lamah pawh ai ri chu a tawi a nih hi. Aizawl pawh hi mi tam ber chuan ai hi a tawiin kan lam a; mi tlem deuh zawkin a-ah an thluk sei bawk. Mizo ṭawng principle zawm dik tur chuan thluk sei loh hi a dik zawk a ni.

ar : Kan ran vulh ar hi a mal chuan a-ah thluk sei a ni. Mahse zawmtu a awm chuan ar tiha a ri chu a tawi ṭhin. Hei hi mi thenkhatin an hrethiam lo va, ar hi an thluk sei a - ârpui, ârpă, ârtui, ârnôtĕ, adt. an ti ṭhin. Mizo ṭawng dikah chuan a ri tawiin ârpui, ârpă, ârtui, ârnôtĕ tih tur a ni. Chutiang zel chuan ârbâwm, ârchhiâr-ah te pawh ar hi ri tawi zel a ni.

arngeng : Ngeng lam dan hi - e thluk sei hi a ri ve fo va; e thluk sei loh hi hmanlaia an hman dan niin a lang. Ar pawh hi a thluk sei lohvin hman tur a ni ang. Pângzâwl anga ârngĕng ti lovin chāwngzāwng angin ârngĕng tih tur a ni.

ban : Ban (*arm*) hi a mal chuan *a*-ah thluk sei a ni a; mahse zawmtu - *rek te*, *puam te*, *bul te* a awm chuan *ban* tiha *a* ri chu a lo tawi a; *chhang ban* tiha *ban* ri angin a lo ri thin. *Bânřek* ti lovin *bânřek* tih tur a ni. Chutiang zelin *bânpuâm*, *bânbûl* tih tur a ni.

bawihsawm : A root form-ah chuan ‘sawm’ hi ri sang tur a ni. “Damlo kan bawihsawm a.” A tihdanglamnaah chuan ‘sawm’ ri hi a hniam tur a ni. “Keinin kan bawihsawm loh chuan mi dang an awm tlat lo.” A ri sang hman hunah pawh a ri hniam hman vek hi a dik lo. “Damlo kan bawihsawm a,” tih ching an tam mai a, a dik lo a ni.

bawr vel : Thil, a chiah ni lo, a vel sawi nan *bawr vel* hi hman thin a ni a; mahse thluk dan inang lo a awm. *Bawr* hi thenkhatin an thluk hniam thin a; mahse thluk san hi tih dan tlanglawn ber a ni. Tichuan *bawr vel* chu *Sialsuk* ri anga tihrik tur a ni a; *hnialhrat* anga thluk hi a pangngai lo zawk a ni. Tichuan, *bâwr vêl* tih tur a ni a; *bâwr vêl* tih loh tur a nih chu.

beitham : ‘Bei’ hi ri sanga lam an awm ve bawk a; mahse, ri hniam *pheichham* ri angin *béithám* tih hi hman thin a ni. ‘Bei’ ri sanga *Béithám* tih hi chu bialbing ɣawng (regionalism)-ah a pawm theih ang.

béllâm : Hlum bel an vuak thar, an zawrh thin ang hi ‘bellam’ chu a ni a; ri sang ve vein ‘bel’ hi ri tawi, ‘lâm’ hi ri sei tur a ni. Tichuan *béllâm* tih tur a nih chu. Bêl (ri sang sei) ni mah se ‘lâm’-in a zui dawn avangin ‘bel’ chu ri tawi a ɣul a ni.

bélvâl : Bel hun chhan hnang kherh kual hi belval chu a ni a. *Béllâm* rik dan ang thovin, ri sang tawi leh ri sang seiin *bélvâl* tih tur a ni.

ben : *Beng* tihdanglamna *ben* hi ri kuai tawi, ‘I hnap ka ten’ tiha *tên* ri ang tur a ni a. ɣhangtharho hian ri hniam seiin, ‘Min venpui ru’ tiha *věn* ri hian an lam thin a, a dik lo. ‘Min *bên* avangin...’ tih tur, ‘Min *bển* avangin..’ an ti thin hi a dik lo.

biru : *Biru* hi ri hniam ve ve, *beraw* ri anga lam thin a ni. Tunlai hian *bi* hi a ri sang seiin *bîrũ* tih a lar ta hle a; ‘*bi*’ hi ri hniam tawiin *bîrũ* tih thin a ni.

chang : “Chang dang kan thei ka ni lo” tihah hian ‘chang’ hi ri sangin ‘Baibul châng’ tiha ‘châng’ angin kan lam tam zawk awm e. Mahse, hmanlaia an hman dan hriate chuan “Sa ka chǎng’ tiha ‘chǎng’ ang hian an lam thin an ti a, a dik a rinawm.

che u : “Kal ta chē” tiha ‘chē’ hi ri kuai sei a ni a; ‘u’-in a zawm dawn chuan ‘che’ ri hi a tawi tak tur a ni. ‘Che’ thluk seiin ‘u’ an han belh leh hi chu Mizo ɣawng kalphung pangngai a ni tawh lo. “Kal ta chē ũ” ti lovin, “Kal ta chē ũ” tih tur a ni.

chhawih : Mi ang pha meuh lo sawina *chhawih* hi ri hniama lam thin kha ri sangin kan lam ta fur bawk. *Chhâwih* ti lovin *chhâwih* tih thin a ni. *Vawih suh* tiha *vawih* ri angin. ‘Ka vaw tâwih ang che’ tiha ‘tâwih’ ria ‘chhâwih’ tih hi a dik lo zawk a ni.

chipchiar : A tlangpui ni lo, avaiin, a neuh neuh te nen veka sawina *chipchiar* tiha *chiar* hi lam er chhoh tur a ni; ri sang mar pheia lam hi a pangngai lo zawk a ni. Tichuan, ‘*bùhǎi*’ ri angin *Chípchiär* tia lam tur a ni a; ‘*dôrâl*’ ri anga *chípchiâr* tih loh tur a ni.

dangdăi : *Dangdăi* tia *dai* hi lam er chhoh tur a ni a; *dangdăi* kan ti ta fur mai.

dai : *Dai* hi a mal chuan *a*-ah thluk sei a ni a. Mahse *bul te*, *hnai te*, *kiang te*, *tam ten* a zui chuan *dai* tiha *a* ri hi a tawi tur a ni. *Dâi bûl* ti lovin *dâi bûl*, *dâi hnăi*, *dâi kiâng*, *dâi tǎm*, *dâi fêm* te tih tur a ni.

dar : *Dar* pawh hi *dai* kan sawi ang tho khan a mal chuan *a*-ah thluk sei a ni a; mahse zawmtu a awm chuan *dar* tiha *a* ri chu a lo tawi thin. *Dârkhuâng* ti lovin *dârkhuâng* tih tur a ni. Chutiang zelin *dârmáng*, *dârbû* te tih tur a ni.

dáwhthlèng : Tap kawm, a hma lama thingphek an dawh hi dawhthleng chu a ni a; naupang deuh chuan ‘thleng’ hi ri hniamin dáwhthlèng te an ti mai mai. ‘Thleng’ hi ri sang tur a ni. Tichuan ‘tuiùm’ ri angin dáwhthlèng tih tur a nih chu. Tap *káwm* pawh tap *káwm* te an ti mai mai, a dik lo.

dèngkhăwng : ‘Dengkhăwng’ tiha ‘khawng’ kan lam dan a inang lo leh tawh. Tun hma kha chuan ‘khawng’ hi ri erin ‘Ka lo hăwng’ tiha ‘hăwng’ riin lam thin a ni a; tunah chuan ri sangin ‘Ka khâwng lawlh ang che’ tiha ‘khâwng’ riin kan lam ta fur mai. Chenna mual inan loh vangah kan puh mai dawn em ni ang le?

ei : Lalbiakna kan sawia- ‘Ni tin kan êi khawpin chaw min pe ang che,’ tih a ‘ei’ hi a ri a hniam tur a ni. Tihsan ching kan awm leh thin a; a tisangte aw hi a rin zawk avangin mipui tan a dik zawk emaw tih a awl hle. A ri sanga ‘êi khawp’ kan tih chuan a dik loh anpui chu- “*Ka pa, pawisa ka hmăng khawp tur min pe rawh,*” tih ang a ni’ ‘....*ka hmăn khawp....*’ tih a tul hi.

ngaichang : ‘Chang’ hi ri sang seia lam an awm bawk a. A tlanglawn ber chu ri er sei a ni. *Pângzâwl* ri anga ngăichâng ti lovin *Săirăng* ri angin ngăichâng tih tur a ni. *Pângzâwl* ri ang a ngăichâng tih chu bialbing țawng (regionalism)-ah a pawm ve theih ang.

ngaithla : *Ngaithla* tiha *ngai* hi ri sei leh ri tawia lam kan awm ve ve a. Mizo țawng kalphungah chuan *thla*-in a zawm a vangin *ngai* hi ri tawi tur a ni. Mahse ri seiin *ngăithla* ti kan tam hle a; ri tawiin *ngăithla* ti pawh kan tam hle bawk. Ri tawi hian principle chu a zawm dik zawk.

ngămthlēm : A ri hniam ve ve tur a ni. *Búhhũm* ri angin *ngămthlēm* tih tur a ni a; *thĩngtăm* anga thluk *ngămthlēm* tih hi a dik lo zawk a ni.

hai : Infiam laia chawl rih, tiam lo *hâi* hi thlûk sei tur a ni a; *thêihâi* tiha *hâi* anga lam tur a ni.

hawm hawm: A țap *hăwm hăwm* a, tih tur. A țap *hăwm hăwm* a tih loh tur.

hliam : *Hliâm* hi a modified form chu ri hniam *hliăm* a ni. Tihhniam hunah pawh tisang vek chi mi tlem te an awm. Mizo țawng principle a kalh avangin ri sang vek ringawt chu a dik thei lo. Bus a chesual a; *hliâm* (*ri sang*) tam tak an awm a; *hliăm* (*ri hniam*) tuarte chu damdawi inah dah an ni.

hmar : Hmar lam (north) tiha *hmăr* hi chu kan lam sei a; mahse, zawmtu a awm chuan a ri a tawi thin. *Hmărchâ* kan ti ngai lo, *hmărchâ* kan ti a; Mizo pawnfen hmaram pawh hi mi tam takin *hmărâm* ti mah ila, hmanlaia an lam dan chu *hmărâm* a ni. Hmar chu ‘lam’-in a zui pawhin a ri a tawi a ni; ‘*hmăr lăm*’ ti lovin ‘*hmăr lăm*’ tih hi hmanlaia an hman dan chu a ni.

hmel : “I kawr chu a lum hmel hle mai.” Heta *hměl* hi lam san ching an awm a; thenkhat chuan *lum* pawh hi an lam sang bawk a, a dik lo. *Lúm* leh *hměl* hi lam hniam ve ve tur a ni. “A duh loh hmel e.” tihah pawh *hměl* hi ri hniam tur a ni.

hmulthi : Hmulthĩ (*thĩ* ri er) leh hmulthî (*thî* ri sang) hi hman kan awm ve ve niin a lang. Kei aia upa țawng thiam deuhva ka ngaih mi eng emaw zat ka zawt tawh a. Chung zinga pakhat chuan ri sangin hmulthî (dead hair) a ti a; mi dang zawng chuan ri erin hmulthĩ (bloody hair) an ti thung. Ri er, hmulthĩ tia lam hi hmanlaia an lo hman zawk chu a nih hmel e.

hnar : Hei hi a buaithlak ve khawp mai. Sapin ‘nose’ an tih hi ri sanga lam *hnâr* ti leh ri hniama lam *hnâr* ti kan awm a, kan inhnial bawk thin. Mahni tanna lamah kan kan tang tlat a, entirna dangte pawh kan siam thin. Ri hniama hnâr tiho chuan ri sang hnâr chu verb a ni a; muthilh laia an hnar ri suk suk ang hi a ni an ti. Ri sanga hnâr tiho pawhin ri hniam hnâr chu verb a ni a, “Min rawn hnar ang che’ te kan ti thin” an ti bawk. Mizo tawng hi a ri inrem, lam nuam tur hi kan pi leh pute khan an zawng nasa tih a hriat theih a; hnar pawh hi a thu zawm dang azirin lam san chang leh lam hniam chang an nei a ni mai thei. “Ka hnâr a pan” tihah te, “Hnâra hlîth phâwi ang” tihah te chuan kan lam sang a; “Sai hnârah a lut” tihah chuan kan lam hniam leh. Mizo Language Committe-ah pawh kan sawi chiam tawh a; ri sang hnâr hi hmangtu chu an tam deuh zawk a nih hmel kan.

huaisar : ‘Huaisar’ tiha ‘huai’ ri hi lam san ching an awm a, a dik lo, ‘huai’ leh ‘sar’ hi lam hniam ve ve tur a ni. Tichuan *huâisâr* tih tur a nih chu; *huâisâr* tih loh tur.

huphurh : ‘Hu’ hi ri hniam tawi tur a ni a; ri sang tawia lam ching kan awm bawk. *Tuhrik* ri anga, *húphúr* ti lovin *tuthlawh* ri angin *húphúr* tih tur a ni. ‘Hu’ lam san hi chu bialbing tawngah a pawm theih mahna.

indo lawng : ‘Indo’ tih hi tihdanglam a tulin ‘do’ hi lam hniam tur a ni. ‘Indo lawng’, ‘indo thlawhna’ tihah te hian ‘do’ hi lam hniam tur a ni. *Indô lawng* ti lovin *indô lawng* tih tur a ni.

inkhawmpui : Inkhawmpui tiha ‘pui’ ri hi tunah hian ri hniam leh ri er chhova lam kan tam ve ve a. Kohhran hmasa lamah kha chuan ri hniamin an lam thin a; tunlai hian ri erin, *ropui* tiha *pui* angin kan lam ta bawk. Lam hniam hi hrethiam lo kan tam ta. *Ropúi* adjective pawh a noun form-ah chuan *ropúi* tih a ni ang hian inkhawm pui pawh a noun form atan chuan inkhawmpui an lo ti thin a ni. A hmasa zawk hi a thi hret hret ang a, a hnuhnung zawk hi a dingchang dawn a ni maithei.

intawm : *Tawm* hi rikuai seiin ‘*Ek in kan intâwm*’ tih hi hman lar ber a ni; ‘intâwm’ hi ‘infâwp’ ri angin. Ri sang sei ‘inlâwm’ ri ang a ‘...kan *intâwm*’ tih hi chu hmang awm ve bawk mah se a lar lo zawk a ni.

kaikun : ‘Kun’ hi chu kan lam dan a dik a. ‘Kai’ hi ri hniam seia lam ching kan awm bawk. Mahse, ri sang tawi tur a ni. *Kăikŭn* ti lovin *kăikŭn* tih tur a ni. (*Fâifŭk* ri ang tur a nih chu.)

kalhmang & kalphung : A pahnihah hian *kal* hi a ri a hniam ve ve tur a ni. Tunlai hian kan lam sang ta fo mai a. Mizo tawng principle a kalh avangin lam san chu a dik thei lo a ni. Tichuan *kálhmáng* leh *kálpnúng* chu *thínlúng* rika ri tur a ni a; *cháwngzáwng* rika tihrik hi chu dan kalh zawk a ni. *Kal* hi kan lam sang lui talh dawn a nih chuan *nihphung* ti lovin *niphung* tih a tul ang. Chuvangin *kal* hi lam hniam ve ve tur a ni.

kau : ‘Silai cheng ka kau’ tiha ‘kau’ hi ri sang tur a ni a, a tihdanglamna chu ri hniam a ni. “Ka silai cheng ka kâu (ri sang) va, ka kâu (ri hniam) veleh ka hmet puak nghal.” Ri sang hman hun pawha ri hniam hman vek ching an awm a, a dik lo.

kéimâ : Keimah tihna ‘Keima ta’ tiha ‘kei’ hi ri er tawiin ‘keimah’ tiha ‘kei’ ri tur a ni. Thangtharho hian ri sangin ‘sakei’ tiha ‘kei ria ‘kéimâ’ tih an ching hi a dik lo. Chutiang bawkin ‘nangma’ tiha ‘nang’ pawh ri sang ni lovin ri er tawi bawk tur a ni. ‘Nângmâ’ ti lovin ‘nângmâ’ tih tur a ni.

ken : *Keng* tihna a nih chuan a ri a hniam tur a ni. “Chemrawn kên theuh tur a ni” tiha *ken* hi *keng* tihna a nih avangin a ri a hniam tur a ni. “Pawisa rên tur a ni” tiha *rên* ri angin. *Ken* chu *kian* tihna a nih erawh chuan a ri a kuai tur a ni. “Kawng min kên loh chuan ka su ang che” tiha *ken* hi “I hnap ka tên” tiha *tên* ri anga lam tur a ni.

ka chhawn : *A ka pawh chhawn lohvin* tiha *chhawn* hi ri hniam seiin *chhawn* lovin tih ching an awm a, *chhawn lohvin* tih tur a ni. ‘Vakul chang ka tâwn’ tiha ‘tâwn’ riin ‘chhawn’ tih tur a ni. Passive voice a ni a, ‘Biak theih lohvin a thi’ tihna a ni. *Be thei lovin* tih a dik lo vang. Chhawn tihdanglamna chu chhawn a ni a; chhawn tih vek chi a ni lo.

khâupúi : Hruikhâu atana hman thin thing chi hnih kan nei a; pakhat chu vâizâ a ni. A dang leh chu khâupúi a ni a; heta ‘khou’ hi ri tawi tur a ni. ‘Hruikhâu’ tiha ‘khâu’ chu a ri sei a, ‘khâupúi’ tiha ‘khâu’ erawh chu a ri tawi ngei tur a ni. Chu chu Mizo jawng kalphung dik a ni.

khawn : *Khawng* modified form *khawn* pawh hi ri kuai tawi, lehkhathawn tiha *thawn* ri ang tur a ni a. Ri hniam seiin, *zukhawn chang lo* tiha *khawn* ri angin an lam thin hi a dik lo a ni. ‘Cheraw khawn i thiam em?’ ‘... khawn...’ tih loh tur a ni.

khup zawi : *Zăwi* hi khawng lo *zăwi* angin kan lam fo va. Mahse khup hi chu a lo chak lohva a nih tur ang ni lova a *lo* awm hi lam dan danga lam a ni. *Khup zawi* chu *mîliâm* ri angin *khûp zăwi* tih tur a ni; *ek khal* ri anga *khûp zăwi* tih loh tur a ni.

laihawl : A sang pawl ni lo, a hniam pawl ni lo, a lai vel sawina *laihawl* tiha *hawl* hi lam er chhoh tur a ni a; *lai* tiha *a* pawh hi thluk sei loh tur a ni. Tichuan *laihawl* chu *chémtě* (knife) ri angin *lâihawl* tih tur a ni a; *Pângzawl* ri anga lam *lâihawl* tih hi a dik lo zawk a ni.

laikhum : Hla thua khum tihna ‘laikhum’ hi ri hniam ve vea lam ching an awm. Mahse, ‘lai’ hi ri sang, ‘khum’ hi ri hniam tur a ni. *Lâikhûm* tih tur a nih chu.

laipui : “Sorkar laipui thu chhuak a ni.” Heta ‘lai’ kan lam dan hi - *a* thluk sei ching an awm a, a dik lo; *a* hi thluk sei loh tur a ni. *Lâipúi* ti lovin *lâipúi* tih tur a ni.

mâlmâk : ‘*Mal*’ tak mai hi kan lam dan a dik taw lovin alang. ‘*A mal mal*’ tiha *mal* ri ang hian, ri er tawiin kan lam fur a, a tam zawk pawh kan ni mai thei. Mahse, ‘*mal*’ hi ri sang tawiin ‘*malsawm*’ tiha ‘*mal*’ ri tho hi hman tur a ni. Tichuan, *mâlmâk* ti lovin *mâlmâk* tih tur a ni ang.

mânhlă : ‘*Man*’ tak mai hi lam hniam leh lam sang kan awm a, lam san tur a ni. “Ka lei mân khawp mai, ka hralh mân khawp mai” kan tiha ‘mân’ hi ‘*tha, hlawk*’ tihna a ni. ‘*Man*’ hi ‘*tawm*’ tihna emaw ‘*to*’ tihna emaw a ni ngawt lo. A leituin ‘ka lei man’ a tih chuan ‘ka lei tawm’ a tihna a ni a; a hralhtuin ‘ka hralh man’ a tih chuan ‘ka hralh to’ a tihna a ni. Ka in hmun nuai 20-a ka hralh phal chu nuai 25-in min leisak a, “Ka hralh man” ka ti ang. A leitu erawh chuan nuai 30 pawhin a lo lei ngam a; mahse, nuai 25-a a lei chuan, “Ka lei man” a ti ve tho vang. Heta ‘mân’ tak maiah hian ‘hlă’ kan belh a, *mânhlă* tih a ni; *mânhlă* tih loh tur.

mitmei : Noun a nih chuan mei hi ri er-in mitmêi tih tur a ni. “A mitmêi (‘romêi’ riin) ka hmu lo.” Verb-a kan hman dawn chuan *mei* hi a ri a hniam ang a, *mitmêi* tih tur a ni, “Lo *mitmêi* ang che u.”

nan: *Ruahin min nan* tiha *nân* hi ri hniam tawi tur a ni; ‘Bân ka phun’ tiha *bân* ri angin. A modified form chu ri kuai tawi *nân* a ni; ‘In lam ka *pân*’ tiha *pân* ri angin. A root form *nân* hman hunah pawh *nân* tih vek ching an awm a, a dik lo. “Ruahin min *nân* a, min *nân* leh ka hlau” tih tur a ni. *Ruahin min nân a* tih a dik lo.

nam & nem : *Nam* hi chu kan lam sual lo. Mahse, *nam* ri anga *nem* thluk hi a dik lo. *Nem* chu ri sang aṭangin a hniamah a kuai thla tur a ni. *Hla kan rem* tiha *rem* ri ang tur a ni. Dan naranin *nam* chu a phei zawng a ni a; *nem* chu chhuk zawng a ni. *Nam* chu a mood a danglamin a ri a hniam ṭhin a, *nâm* tih a ni; *nēm* erawh chu a mood dang mah se a ri a danglam ve lo.

nau : *Nau* hi a mal chuan *a*-ah thluk sei a ni a. Mahse, *pang*, *tě*, *sen* ten a zui dawn chuan *a* hi thluk sei loh tur a ni. *Naupang*, *naute*, *nausen* tihah te hian *nau* tiha *a* ri hi a tawi vek tur a ni. *Nâupang* ti lovin *nâupang* tih tur a ni. Chutiang zelin *nâutě*, *nâusên* tih tur a ni a; *nâutě*, *nâusên* tih loh tur a ni.

ni dangah : *Ni* hi a mal chuan ri sang sei a ni a; mahse zawmtu (adjective) a awm chuan a ri a tawi ṭhin. *Ni khat chu* tih pawh *nî khat chu* kan ti ngai lo. *Ni dangah* tihah hian *ni* hi an thluk sei leh ṭhin hi a dik lo a ni. *Nî dangah* ti lovin *nî dangah* tih tur a ni. *Nî tin* tih erawh chu a dik.

nuam : Hla thua *nuam* (*chak* tihna) hi lam er chhoh tur a ni a, *nuām* tih tur a ni. *Phai ruāmah* tiha *ruām* ri angin lam tur a ni.

pakai: ‘Pa’ hi ri hniam tawi, ‘kai’ hi ri sang seia lam tur a ni a. ‘Pa’ hi ri sanga lam an awm ve baw; mahse, ri hniam lam hi tih dan tlanglawn ber a ni. *Fávâi* ria *pákâi* ti lovin *pâlâi* riin *pákâi* tih a dik.

pá vâlâi : “Lala hi a la vâlai deuh va, kal rawh se.” La tar lo, la chak ṭha sawina vâlai tiha ‘va’ hi ri hniam lam a ni a, ri sangin kan lam ngai lo. Mahse, ‘pa’ a tel tak avanga ‘va’ ri sanga lam ta tlat mi an tam hle. ‘Pa’ pawh tel mah se ‘valai’ lam dan chu a ngai reng tur ni awm tak a ni. Tichuan ‘pa valai’ chu ‘pa thinnel’ ri anga lam a dik ang a; ‘pa rorum’ ri anga lam chu a dik lo zawk ang.

pawn : *Pawn* (*outside*) hi a mal chuan ‘aw’ hi thluk sei a ni a; mahse ‘lam’-in a zui dawn chuan *pawn* chu ri tawi (ri sang tawi)-in a ri ṭhin. *Pâwn lam* ti lovin *pâwn lam* tih tur a ni.

pawnto : *Pawnto* tiha ‘paw’ hi ri sang tawi tur a ni a, ri sang seia lam ching an awm a, Mizo ṭawng kalphung a kalh tlat. A ṭawngkam lo chhuahna chu *pâwn* (*outside*) ni mah se ‘to’-in a zui avangin *pawn* ri chu a tawi ngei tur a ni. Tichuan *pâwntó* tih tur a ni a; *pâwntó* tih loh tur a ni.

pem lehkha : Awmhmun sawn ‘pem’ hi a mal chuan ri sang a ni a, tu mah kan buai lo. Mahse ‘lekhka’-in a zawm chuan ‘pem’ chu ri hniam ngei tur a ni. Tichuan ‘pēm lēkhâ’ chu mi a pem a ni tih chianna lehkha a ni. Ri sanga ‘pēm lehkha’ kan tih chuan, mihring, a pema khan eng lehkha emaw a nei a, chu lehkha chu a ni ang.

pet : “Ball kan pêt” Heta *pet* hi a ri a sang sei tur a ni; ri hniam ‘Ball kan pêt’ tih hi a dik lo. Rihnam pêt chu a modified form a ni a. “Football kan pêt” tih chu “Football kan khelh” tih ang a ni mai. “Football kan pêt a, football pêt hi nuam ka ti” tih hi hman dan pangngai a ni.

phen : ‘Phen hi ri hniam sei a ni. “A phēnah ka biru.” A tihdanglamna chu ri kuai tawi a ni. “Phēn tur a vang khawp mai.” Heta phēn hi “I hnap ka tēn” tiha ‘tēn’ ri ang tur a ni. A tihdanglamna hre lova, a root form ‘phēn’ hmang zel chi an awm a, a dik lo.

police : Mizo ṭawng a ni lo na a, kan ṭawng ang maia kan hman avangin ka han telh ve hram a ni e. Hmanlai chuan ‘pūlīt’ tih ṭhin a ni a; a hnuah ‘pūlīs’ tih a ni leh a; ṭhangthar leh zual chuan ‘pāwlīs’ an ti tawh.

pum : Thir chherna hmun a nih chuan *pūm* chu lam er chhoh tur a ni. *Ṭapin an rūm ngai lo* tiha *rūm* ri angin. Tui chungka kalna (*lawng* ang) *pūm* chu a ri a hniam a, *u* ri hi a sei baw. *Chaw ka chhūm* tiha *chhūm* ri anga lam tur a ni.

raicheh : *Rāi* modified form *rāi* chu *a*-ah thluk sei a ni ngei mai. Mahse, ‘cheh’-in a zawm avangin *rai* tiha *a* ri chu a lo tawi ta a ni. *Rāichēh* ti lovin *rāichēh* tih ṭhin a ni.

rāwlrāl : Hei hi ‘*dawlrāi*’ ri angin ‘*rawl*’ hi ri kuai tawi, ‘*ral*’ hi ri sang seiin lam tur a ni. Mi ṭhenkhatin ‘*rawl*’ hi lam hniam an ching a, a dik lo.

rawlthar : Hmanlai aṭanga sawi dan tlanglawn ber leh lar berah chuan mipa naupang a lo puitlin dawn hnaih hian a aw, a *rawl* a lo danglam a; ‘*tilpawr aw*’ ti te pawhin an sawi ṭhin. Chutiang rual an nih vel lai chu naupang ni chiah tawh lo, puitling la ni baw si lo an nih avangin ‘*rawlthar*’ tia sawi ṭhin a ni. Mizo ṭawng kalphungah ‘*rāwl*’ tiha ‘*aw*’ thluk sei pawh ‘*thar*’-in a zawm avangin ‘*aw*’ ri chu an lam tawi tak a, (‘*rawl*’ hi ‘*a* ri *rawl rawl* mai’ tiha ‘*rawl*’ ri angin) ‘*rāwlthar*’ an ti ṭhin. Tunlai erawh chuan ‘*aw*’ ri kan thluk sei ta a, ‘*rāwlthar*’ kan ti ta a ni. Tunah pawh hian upa deuhte chuan ‘*rāwlthar*’ ti lovin ‘*rāwlthar*’ an la ti. Chutih lain mi ṭhenkhat ‘*tleirāwl*’ tiha ‘*rāwl*’ riin ‘*rāwlthar*’ ti an awm baw. Mahse, hei hi chu a tlanglawn lo zawk a ni a, bialbing ṭawngah a pawm theih ang.

rawn : Mi ṭhenkhatin *Lo kal rawh* tiha *lō* hmanna turah *lō* thluk chiahin *rāwn* an hmang ṭhin a, a dik lo. *Pawnfen* tiha *pāwn* ri anga *rāwn* tih chu Mizo ṭawngah a awm lo. *Rawn* chu a ri a hniam mai a ni. *Rāwn la rawh*.

relbawl : A root form chu ri sang ve ve *rēl* leh *bāwl* a hranga kan lam ang hian *rēlbāwl* ni mai awm tak a ni a. A modified form-ah chuan ri hniam ve ve *rēlbāwl* ni leh mai awm a nih lain eng mood-ah pawh *rel* hi ri erin *bawl* hi ri hniamin *rēlbāwl* tia kan lam vek mai baw si hi hmanlai aṭanga kan lo tih dan a nih chuan dika pawm theih a ni.

renchem : *Rén* modified form chu ri hniam *rén* a ni a. Mahse, *ché*m-in a zui hian kan lam kuai a, *rénché*m kan ti leh deuh vek mai baw a. Principle zawm tur chuan ri hniam ve vein *rénché*m tih tur a ni. Hmanlai aṭanga principle lo anga kan lo ti deuh vek a nih chuan pawm theih tho ni chuan a lang baw.

ruahman : ‘*Ka hman lo*’ tiha ‘*hman*’ ri angin *ruahman* tih ching an awm leh tawh. *Hman* hi a ri a hniam tur a ni, ri kuai tur a ni lo. *Ruahman* tih tur a ni a; *ruahman* tih loh tur a ni.

runpui : Hei hi ‘*in pui*’ tihna ‘*run pui*’ anga lam rik ching kan tam leh ta. A *nawlpuiin*, a lian thamin tihna chu *rūn* hi ri er sei tur a ni a; ‘*fiānpūi*’ ri angin *rūnpūi* tih tur a ni.

rura : *Ru* leh *ra* hi a hniam ve vea tihrik tur a ni; *Phullen* ri angin. *Ru* hi lam san miah loh tur a ni. *Darlawn* ri anga *rura* tih chu a dik lo tawp a ni.

sai : Silaia kap tihna ‘sai’ hi ramsa lian ‘sai’ ang thova ri sang a ni. “Laipuiin kan sâi dep dep mai” Hetah hian ri hniam a ‘sâi’ tih ching an awm a, a dik lo. Sâi tihdanglamna chu ri hniam *sâi* a ni. “Min rawn *sâi* (ri sang) a; min rawn *sâi* (ri hniam) avangin kan *sâi* (ri sang) let ve.” Ri hniam *sâi* tih vek chi a ni lo.

sêm sêm dâm dâm : ‘Sem’ hnuhnung zawk hi hmanlai aṭanga tun thlengin lam hniam a ni a; *sêm sêm dâm dâm* tih a ni. Chutih laiin mi tlem te, a ri sang veka lam phei *sêm sêm dâm dâm* ti an awm bawk a, a pangngai lo zawk a ni.

sin: *Puan sîn rawh, i sîn loh chuan a vawt ang.* A root form chu ri er tawi *sîn* a ni. ‘In chhawng’ tiha ‘in’ ri angin. A modified form chu ri kuai tawi *sîn* a ni. ‘Silaiin ka tîn’ tiha ‘tîn’ angin. Eng mood-ah pawh ri kuai tawi hmang vek chi an awm a, a dik lo.

thaw a pik : “Ka thăw a pik” (‘thaw’ hi ri hniam seiin, ‘hăw a hun’ tiha ‘hăw’ riin) ka tih chuan rilru hahna ka nei a ni. “Ka thâw a pik” (‘thaw’ hi ka âw a chhang’ tiha ‘âw’ riin) ka tih chuan thawk harsatna ka nei tihna a ni. A awmzia a inang lo. Ṭhangtharho hian “Ka thăw a pik” tih turah “Ka thâw a pik” tih an ching hi a dik lo.

thawhlawm: Thawhlawm tiha *l-aw-m* hi a ri sanga lam ching kan awm a; hei hi chu a dik lo i ti khawl mai teh ang. Pawisa kan *thawh lăwm* a; (hetah hian *lăwm* ri hi a sang a). Kan *thawhlăwm* chu mi rethei ṭanpui nan kan pe. (Heta *lăwm* hi a ri a hniam.) Vaimim kan kang a; vaimim *kăng* kan ei ngai lo. Vaimin *kân* a ni kan ei ni.

thlen : ‘Thleng’ tihdanglamna chu ‘thlên’ (ri hniam) a ni, thlên (ri kuai) a ni lo. ‘Thlên chu tithleng tihna a ni. “Khawl pawh an rawn thlên tawh e” kan tih chuan, “...an rawn tithleng tawh e” tihna a ni. “An lo thlên hunah...” tih tura, “An lo thlên hunah...” tih ching an tam hle; mahse, a dik lo.

thlithlai : Verb-a kan hman chuan ‘thlai’ hi ri hniam tur a ni. “Kan va thlithlăi ang e” tih tur a ni. Adverb-a hman a nih erawh chuan *thlai* hi ri er sei tur a ni. Kan va en thlithlăi ang e. Verb atan ri er sei hman ching an awm a, a dik lo.

thuam : ‘Thuam’ hi a hmaah prefix ‘in’ a tel hian hmang dik lo an tam. ‘*Thir kawrin a inthuẵm*’ (‘thuam’ hi ri hniam) tih turah ‘... *a inthuẵm*’ (‘thuam’ hi ri er sei) tih ching an tam mai a, a dik lo. *Inthuẵm* tih tur a ni; *inthuẵm* tih loh tur. Tin, *thuam* hi *hnaw-*in a zawm dawn chuan *thuamhnaw* ti lovin *thawmhnaw* tih tur a ni bawk.

thunun : “Inngaihna suaṭa tlu kohhranin a thûnûn.” Heta *thunun* kan lam dan hi a inang lo va. ‘Nun’ ri hi a hniam tur a ni. Sa thithun-a *thithun* ri angin *thûnûn* tih tur a ni. Lam kuai hi a dik lo zawk a ni. *Ka nuin* tihna *nu’n* ri anga lam loh tur a ni. Tichuan, *thûnûn* ti lovin *thûnûn* tih tur a ni.

tîhdêr: *Tîhder* tiha ‘der’ lam dan hi a dik lo a awm leh tawh. ‘Tîh’ leh ‘der’ hi ri hniam ve vein tîhdêr tih tur a ni. ‘Der’ hi mi ṭhenkhatin an lam kuai a, ‘Len dên ka duh’ tiha ‘dên’ riin tîhdêr an ti ṭhin. Rihniām ve ve ‘saum’ riin tîhdêr tih tur a ni.

tlai : *Tlăi* (evening) hi a mal chuan ri er sei a ni a. Mahse ‘lam’-in a zawm hian ri tawia lam rik ṭhin a ni. Tichuan *tlăi lam* ti lovin *tlai lam* tih ṭhin a ni a, ṭawng kalphung a zawm dik a ni.

tum : *Ṭingṭang tum* tiha *tum* hi ri sang emaw ti an awm leh ṭhin. Ri er, ‘Ṭum thla rawh’ tiha *ṭum* ri ang tur a ni. ‘Tih ka tum’ tiha *tum* ang tur a ni lo. *Ṭumtû* tih tura *tumtû* tih hi a dik lo a ni. ‘Dar engmah kan tum lo ve’ tih kan sak hian ri sanga a rik avang hian an hriat loh phah a nih hmél.

tunah : *Now* tihna *tunah* tiha *tũn* hi lam er chhoh tur a ni a; ðhenkhatin *u-a* thluk lovin *tun* chu ri sang tawiin an lam ðhin a, a pangngai lo zawk a ni. Tichuan *tunah* tih chu *ăibũh* anga lam rik tur a ni, *tũndh*. *Făvăh* anga lam *tũnăh* tih loh a dik ang.

tun ðum : “Tũn ðum kan zin chu kan tluang hle” Heta *ðum* hi a ri a er chho tur a ni. *Sumsuih* tiha *sum* ri angin. Mi ðhenkhatin an lam hniam leh ðhin. *Tun ðum* chu *fiănpúi* anga ri er chho ve ve tur a ni a; *lungtum* tiha *tũm* anga *ðũm* lam hniam hi a dik lo. ‘Tũm (ri hniam) khat chu’ kan ti ngai lo, ‘ðũm (ri er) khat chu’ kan ti ðhin. ‘Tun’ zawmtua kan hman pawhin ri er *ðum* tho tur a ni.

ðawiawm : *ðawi* kan lam dan a inang lo bawk. Mi ðhenkhatin ri kuai seiin (‘ðawi tlang’ tiha ðawi’ angin) *ðăwiăwm* an ti a; mahse, ri hniam sei *ðăwiăwm* hi hman lar ber a ni.

ðawngðai : *ðai* tiha *a* ri hi ri seiin kan lam ta deuh vek a. Ri tawia lam mi tlem te an la awm. Buh thar hma chi *ðai* anga lam hi a tira mi zawk nia sawi a ni a; a hnialawm loh khawp mai. Mahse, mi zawng zawng deuhthawin a ri seia kan lam tawh avang hian ri tawia lam leh vek tura inphut chu a ðul tawh lovin a lang.

uăi : “A *zũnah* ka uai” tiha ‘uai’ hi pipu uăi anga uăi ti an ni deuh vek tawh; a dik si lo. Thing hnah a uăi (vuai) tiha uăi anga lam san tur a ni; ri era lam lovin ri sang tur a ni e.

vai : India mi, Mizo ni loho hi Vai kan ti a, ‘a’ thluk sei a ni. Mahse, ‘vai’ chu zawmtu a awm dawn chuan a ri a tawi ðhin. Văibel te pawh văibel tih ching, ‘a’ thluk sei ching an awm ta zel a; a dik lo. Vai tiha *a* ri hi a tawi tur a ni. Văihlo te, văimim te văiza te pawh văihlo, văimim, văiza an la ti zel ang tih a hlauhawm. Văihmite tiha ‘vai’ erawh hi chu kan thluk sei; hei pawh hi Mizo ðawng kalphung zawm dik tur chuan thluk sei loh awm tak a ni. Mahse, ðhangthar chuan kan thluk sei ta vek a nih hi.

van : *Van* (sky) hi a mal chuan ‘a’ thluk sei a ni. *Vanlaizawl* tiha *van* leh *lai* pawh hi a mal chuan *a-ah* thluk sei ve ve a ni. Mahse, zawmtu a awm chuan *a* ri a tawi tur a ni. *Vănlăizăwl* ti lovin *vănlăizăwl* tih tur a ni. *Zawl* erawh hi chu a ri hnuhnung ber a nih avangin *aw* hi thluk sei tur a ni. *Văn* hi ‘lam’-in a zawm pawhin a ri a tawi a, *văn lam* tih tur a ni. *Vănvădăk* tihah pawh *van* ri chu a tawi a ni.

văn : “Lunglengin a *văn* ruai a” tih tur *văn* hre lovin *văn* tih an ching a, a dik lo.

vat : “Lo kal vat rawh” tiha *vat* hi ri sang tur a ni. Tunlai mi hian a hniam lam an ching a, a dik lo. A double-a kan hman chuan “Lo kal vat vat rawh;” *vat* hmasa zawk hi a ri a hniam a, a hnuhnung zawk hi a sang. A mala kan hman dawn chuan ri sang hi hman tur a ni.

vawi : *Vawi khat*, *vawi hnih* tiha *vawi* kan lam dan hi a in ang lo hle. “Awi! ka hlau” tiha *ăwi* ri ang (ri kuai) hi hman tlanglawm ber niin a lang a. Ri hniam, *Eng nge i sawi?* tiha *săwi* ri anga lam *văwi* ti an awm bawk a; lam dan chi khatah a ngaih theih ang. *Hei hi lo vawng ðha rawh* tiha *văwng* ri anga lam er - *văwi* tih erawh hi chu pawm theih a ni lo vang.

vawkhniahzawn : Mi ðhenkhatin vawkhniakzawn an tih leh ðhin avangin a lam dan pawh min tibuai ðhin. Hmanlai aţangin tun thlengin vawkhniahzawn a la ni reng. *Vawk* leh *hniah* hi ri hniam ve ve a ni a; *zawn* hi *inthumrawn* tiha *răwn* angin ri kuai tur a ni. *Văwkhniăhzăwn* a nih chu.

vui : Mitthi vui hi u-ah thluk sei tur a ni. *Vahui* tiha *húi* angin *vúi* tih tur a ni. “Mitthi kan *vúi* dawn.” A tihdanglamna chu ri hniamin *vúi* tih tur a ni bawk. “Mitthi *vúi* a hun ta.”

zai : *Zai* (to cut) hi eng mood-ah pawh ri hniam lam vek an awm; mahse a dik lo. A root form chu ri sang *zái* a ni a; a modified form chu ri hniam *zái* a ni. Daktawrin min *zái* (ri sang) dawn; min *zái* (ri hniam) hnuah chuan ka dam tawh ang. Tin, *zai* (to sing) hi ri sang sei a ni a, “Kan *zái* dawn” te kan ti. ‘Khat’-in a zawm dawn chuan a ri a hniam tur a ni. “*Zái* khatin i kal ang u” tih tur a ni. ‘Zai’ dang leh chu ‘puan zai’ a ni. “Zai hi ri sang sei a ni. Hei pawh zawmtu a awm chuan ri sang tawi in ‘*zái* tih tur a ni. (*‘zai’ to cut* tihna angin). ‘Puan *zái* sîn’ tih tur a ni. ‘La *zái* khat ka duh’ tihah pawh ‘*zái*’ chu ri tawi tur a ni.

zalenna : *Len* hi ri kuai tawia lam *zalenna* ti an awm; mahse, ri hniam sei *zalenna* tih hi dika pawm tlan ber a ni. Mizo *ṭawng* kalphungah chuan *zalēn* tiha ‘na’ kan belh dawn chuan ‘*zalenna*’ tih awm tak a ni a, mi tam takin an ti reng a ni. Mahse, ‘*zalēn*’ hi ‘*zaleng*’ tih modified form a ni a; ‘*za*’ chu avaiin tihna a ni a - ‘Kan *zain* i ding ang u, kan unau *za*’ te kan ti *ṭhin*; ‘*leng*’ chu khuahkhirh loh tihna a ni. Tichuan, avaiia khuahkhirh loh chu *zaleng* chu *zalēn* a lo ni ta a ni. ‘Na’ belh dawna tihdanglam tawh tihdanglam nawn leh chu *ṭul* lova ngaih a ni ber ang - *zalenna* tih dik zawka ngaih a nih chhan hi.

zan : *Zan* (night) hi a mal chuan ri hniam sei a ni a, *zān* a ni; mahse zawmtu a awm chuan a ri a tawi a, rihniam tawiin a ri *ṭhin*. *Zánlâi*, *zánin*, *zántiāng*, *zán lam*, *zán khát*, *zán tin* tihah te hian *zan* ri hi a tawi vek tur a ni. Chu chu Mizo *ṭawng* kalphung dik a ni.

záwlbûk : *Zawlbuk* pawh hi lam dan pangngai ni lova lam *ṭalh* an awm leh tawh pek a nia. *Zawl* hi hmun awih lo, *zâwl* anga thluk sei an awm a; *ṭhenkhatin* *zawlnei* tiha *zâwl* ri anga lam hniam sei hi dik emaw an lo ti bawk. *Zawl* chu “*ṭawng záwl záwl suh*” tiha *záwl* ri angin, ri sang tawi tur a ni. *Záwlbûk* tih tur a nih chu. *Zâwlbûk* emaw, *zâwlbûk* emaw tih loh tur a ni.

zēn : Silai *zen* tiha *zen* hi *ṭhangtharho* hian an lam dik lo leh pek tawh. Ri hniam seiin, ‘Min *vēn* vangin’ tiha ‘*vēn*’ riin *zēn* tih tur a ni. Ri era *zēn* tih loh tur.

zirtirtu : Heta *zir* hi ri hniam awm tak a ni a; ri sanga lam kan tam mai. ‘*Tu*’ tel lovin *zirtirtu* tih nan tho ‘*zirtir*’ tih hi hmanlai chuan an hmang *ṭhin* a; chutah chuan *zir* hi a ri sangin *zirtir* an ti *ṭhin* a, (etn. *Liana hi kan khaw zirtir a nih hi*) dika pawm a *ṭha* ang. Mahse, ‘*tu*’ a tel dawn chuan *zir* hi ri hniam ngei tur niin a lang.

Mizo Language Development Board
Mizo ṭawng Zirhona
I&PR Conference Hall, Lianchhiari Run
Nikirthla ni 20, 2025 Zirtawpni

MIZO ṬAWNG HMAN DIK LOH ṬHINTE

Rozama Chawngthu

Member, MLDB

Mizo ṭawng hman dik loh langsar deuh te bakah, hman dan inang lo, kan inhnial fona, hman dan tlanglawn ber awm si hote i han sawi dawn teh ang. A tlanglawn ber dik lo tlat si pawh a awm tih hre tel ila.

a dawhah/a dawtah : *A dawtah* tih tur ‘a dawhah’ tih ching an tam mai. *Dawt* hi chu modify loh ṭhin a ni. *A dawtah* tih tur.

adverb hman dik loh: *Tawlh thlu* tih turah *tawlh tlu* tih ching an awm. *Tlu* chu verb a ni a, a adverb form chu *thlu* a ni. *Thi* adverb form *hlum* a ni ang chiah hian. *Tawlh tlu* chu *ka vaw thi* tih nen a dik loh dan a thuhmun. *Nam thlu, tawlh thlu, kit thlu, ti thlu, adt.* tih zel tur a ni.

a hrim hrimin: *A hrim hrimin/a hrim hrimah* tih hi hmang awm mah se pawm a la har. *A thu hrimin/a thu hrimah* tih zawk tur a ni.

a leh e hman thlak : *Mai mai* tih tura *mei mei* tih te, *Meian bei* tih te, *chibei* tih te, *bawlhhlawh ka peih* tih te hi a dik lo. Chutih laiin *e* tur *a* an hmang leh ringawt bawk. *Hna ka thawk paih lo, Ka damdawi ei ka ngaih, a vir ngaih hle mai* te an ti hi a dik lo bawk.

ami? : In lungtat a par ami? Tunlai hian ‘em ni?’ tih turah ‘ami?’ an ti ta zel mai hi chu a dik lo khawp mai. Zawhna kan siamin *em ni* tih hram hram tur a ni.

aṭang/aṭangin : Tunlai hian nula tlangval pui pui zingah pawh *aṭangin* tih tur, *aṭang* tih ngawt ching an awm ta; a dik lo. Khawia ṭangin nge i lo kal? Lunglei *aṭang* ti lovin Lunglei *aṭangin* tih ngei tur a ni.

a zawng zawngin : Hei hi mi ṭhenkhatin an hmang a, kan uar tawlh tawlh lehnghal. *A vaiin emaw a pumin emaw* tih zawk tur a ni. *A zawng zawngin* tih hi Mizo ṭawng ṭhaa pawm a la har deuh.

awhfik/awhsik/awhsan/awhthik: Hei hi a dik ber sawi hleih theih lohvin kan hman dan a hrang nuai mai. Awhfik hi a hmangtu an tam berin a lang. (Mahni hman apiang hmangtu tama hria kan tam duh hle.)

awmlai : Tunlai hian mi ṭhenkhatin awmlai chu *tar thi* tihna ni tlata hria an awm ta. Hla hlui kan en chuan naupang pawh awmlaiin an lo thi tawh ṭhin. *Natna avanga thihna a ni.* A natnaa kha chu awmlai a ni lo. Mi na eng ang mah se a thih loh chuan awmlai a ni lo.

bak lo : “Chu bak lo chu ka hre lo” tih ching kan awm a; “Chu bak chu ka hre lo” tih mai tur a ni. “I hriat bak ka hre lo” tih a tawk a; “I hriat bak lo ka hre lo” tih loh tur a ni. “I hriat loh bak ka hre ṭeuh” tih te pawh a dik lo; “I hriat bak ka hre ṭeuh” tih tur a ni.

bawih sawm : “Ruang chhar a ni a, YMA-in an bawih sawm.” Bawih sawm tur chu a la thi lo tur a ni. Damlo te, hliam te an bawih sawm thin. Ruang chu hlawm mai tur a ni.

chang chhiar : Mi thenkhatin Baibul chang chhiar an khap titih ta mai. Chang hi a thua kha a ni a, nambar an pe mai a ni. Sap tawnga *verse* an tih leh Mizo tawnga *chang* kan tih hi a inang chiah. Chang sawi hran awl nan nambar an pe mai a ni. Nambar an pek hma hian Baibul chang a ni daih tawh. Tuma’n, “Bible chang zat i lo chhiar ang u” an ti ngai lo. Naupang chang zir leh chang sawi te pawh kan khap zel ang tih ka hlau deuh.

chauh/chiah + awm chhun: “Chauh’ emaw ‘chiah’ emaw tih hnua ‘awm chhun’ belh leh hi mi thenkhat chuan a chuangtlai an ti deuh. “Lala *chauh/chiah* hi ka fate zinga BA pass awm chhun a ni.” ‘Chauh/chiah leh awm chhun’ hi hman kawp lohvin a fiah tho. Mi thenkhat chuan thu uar nan an hman a ni maithei.

chawke/awke : Chawke hi ‘awke’ tiin a hram thin. A rannunga hi chu chawke a ni. “Chawkein lal a hlawh a, savaten an chawm” tih te, “Chawke ni rui ang” tih thute kan nei.

chhampual/chhamphual: Hei hi *chhampual* tiin kan hman tam hle a; tawng duhtuite chuan *chhamphual* tih tur a ni an ti a, hman ve tur a ni.

chimlim : Thil duh tui tak, khawsak tha, khermei kaw deuh hi mi tam ber hman dan a ni a; zuang lam, awm hle hle thei lo sawi nan mi thenkhatin an hman baw. A hmasa zawk hi hman dan tlanglawn ber niin a hriat theih.

chu-chuk; tu-tuk : “Rulin mi chu a, min chuk leh ka hlau” tih te, “Novan lawng a tu a, a tuk zawhah tui a let” tih te hi hman thin dan a ni a. Tunlai thangtharho hi chuan *chu* leh *tu* hi kan hman thiam ta lo. A root form hmanna turah pawh *chuk*, *tuk* kan ti fai ta vek mai. *Chu* leh *tu* a dika hman te chu kan la nuihzat letling lehnghal a; a zia lo khawp mai.

dun, tlang, ho : *Dun* hi mi 2 chinah hman tur a ni a. *Tlang* leh *ho* erawh chu mi 2 aia tamah hman tur a ni. *Lala nen kan lo kal tlang* tih te hi a dik lo a ni.

eng nge i hming? : Sap tawng thiam kan tam tak atang hian “Eng nge i hming?” tih hi a lo lar ta. Mizovin hming kan inzawh chuan, “Tu nge i hming?” kan ti thin. “In ui hming eng nge?” tih chu a dik ang. Sapin “What is your name?” an tih avanga “Eng nge i hming?” lo tih ve ngawt tur a ni lo. *What* hi *eng nge* tihna a ni vek lo.

entir nanah : *Ah* hi *atan* tih na a ni a. *Entir nanah* tih hi a tul lo va; *entir nan* tih mai hi a dikan a taw a ni. Mi thenkhat pheih chuan ‘*entir nanin*’ te pawh an ti, a dik chuang lo. *Entir nan* tih tura *tekhin nan* tih ching pawh an awm, a dik lo. Entirna leh *tekhinna* chu a dang daih a ni. Khaikhin leh leh *tekhin* pawh a inang lo deuh.

nge in duh? : Thil pahniha duh thlan tur kan inzawh hian Mizo tawng dik lo a tam hle. “Thingpui thlum nge a hang in duh?” tih te hi a lar hle a, a dik si lo. “Thingpui thlum nge in duh a hang?” tih tur a ni. “Mau nge thing i hman?” ti lovin, “Mau nge i hman thing?” tih tur a ni.

emaw : “Lala emaw Thanga lo kal rawh se,” tih ang chi hi a ri hnem ta viau. Sapin a kara ‘or’ vawi khat an dah anga vawi khat dah ve ngawt chi a ni lo. Hming hnahnung zawk dawtah pawh ‘emaw’ dah leh ngei a tul. “Lala emaw Thanga emaw lo kal rawh se,” tih tur a ni. Sap tawngin kan tawng a tihchhiat zinga mi a ni.

ngei, rap, run vilh : Heng thute hi - ‘Ka ngei, ka rap, ka run, ka vilh’ tia hman chi a ni lo. Mi hmasate chuan - ‘mi rap, mi ngei, mi run, mi vilh’ tiin an lo hmang thin. Vilh hi chu kan la hmang dik viau va; ngei, rap, run te hi kan pi pute hman loh danin kan hmang nasa ta.

ngialnghet/ngelnghet: *Ngialnghet* hi hmang awm ve mah se, *ngelnghet* hi mi tam berin kan hman a ni. A sipel a pawimawh lo va, a ri a pawimawh zawk. *Ngial* a nih dawn chuan *ngihiat* tih a tul ang. Chuvangin *ngelnghet* hi hman tlanglawn ber a ni.

han ban phar : “Han ban phar teh u” tih hi a ri zing ta hle, a dik lo. “Ban han phar teh u” tih zawk tur a ni.

hik/hit : Hei hi hmang kan tam ve ve a; hmanlai atangin an lo hmang ve ve niin a lang. Fel taka hman hman dan zawng thiam ila a that a rinawm. Entir nan: *kiu hit* ti ila; vur ka rap a, *ka ke a hik* te ti ta ila a tha mai thei. Kan hman hman loh rau rau chuan dika pawm ve ve a tul.

hlah leh hloh : Thil tibo hi hloh a ni a, hlah a ni lo. Hmang awm mah se a dik lo a ni mai.

ia aia e hman : Liam luam aia lem luam, nial nual aia nel nual, hiam huam aia hem huam, diai duai aia dei duai leh a dang tam tak hi a dik lo.

i lo ... ila : “I” vawi hnih hman hi a dik lo. “Hla i lo sa ila” ti lovin, “.. i lo sa ang u” tih tur a ni.

kan sawm e : Tunlai hian thil tih khawmna leh inkhawmnaa chairman te leh host-te hian “Kan sawm e” tih an ching ta hle mai a; Mizo tawng nalh lo tak a ni. “I lo sawm ang u” tih hi Mizo tawng hman thin dan pangngai a ni a; *ang* a tel avang hian future tense a ni lo reng reng; present tense a ni. Biak in hial pawh a lo thleng tan tawh a, a pawh hle.

khal & khalh: Naupangin thil an khal thin. “Hei hi lo khal rawh” tih turah “Hei hi lo khalh rawh” kan ti ta fur mai. ‘Khalh’ chu a tihdanglamna a ni. “Hei hi lo khal la, i khalh nin hunah a dang ka pe leh ang che.”

khawngaihthlakawm : Hmang an tam ta viau. Mahse *khawngaihthlak* tih hi a tawh a, hmanlai atanga hman thin a ni. *Khawngaihthlakawm* kan tih chuan - *lainatthlakawm*, *thinchhiatthlakawm*, *duhamthlakawm adt.* kan ti zel ang.

lai leh zet : “Cheng za lai ka nei”, “Cheng za zet ka nei”. ‘Lai’ ka hman chuan cheng za ka nei a, a tam khawp mai ka tihna a ni. ‘Zet’ ka hman chuan cheng za aia tam hrat ka nei tihna a ni a, a tam khawp mai tih pawh a kawh. “Bus che sualah mi 12 zet an thi” tih ang chi hi a fuh lo. ‘12 lai’ emaw ‘10 zet’ emaw tih a dik zawk ang.

lipse/lepse: Uluk taka en chhuak vek, zawng chhuak vek hi *lepse* a ni a; *lipse* a ni lo. Regional variation pawh a ni lo; lipse tih hmanna hmun bik a awm lo va, leipse hre fuh lovin lipse an ti mai a ni. Thumal dang ‘lip’ kan neih avangin lipse lo tih ve mai hi a awl deuh a ni mahna.

lo & rawn : “Lo kal la, lehkhabu rawn keng ang che” tih tur, “Rawn kal la, lehkhabu lo keng ang che” tih a ri tam ta khawp mai. ‘Rawn’ leh ‘Lo’ hi hman thlak ngawt tur a ni lo.

lua, luak, law : *Pua, puak, paw te, vua vuak, vaw* te kan hmang ang tho hian *lua, luak, law* hi hman thin a ni a. Tunlai hi chuan lua leh law hmang lovin luak kan ti vel vek ringawt tawh hi a dik lo vang. “Naute a lua a nia; a luak leh chuan damdawi in panpui a ngai ang; a law leh ta tlat mai, i kal nghal ang u.”

mani lo maha: *Mani lo maha* tih thin kha tunlai mi hian *mahni lo maha* an ti ta fur mai. Kan pi pute hman dan hi chhunzawm zel a tha ang.

mipat hmeichhiat / hmeichhiat mipat : *Nu leh pa, pi leh pu, nula leh tlangval* tiin hmeichhia kan sawi hmasa a; mahse, mipat hmeichhiat tih hi hman dan zawk a ni tlat. A dang anga hmeichhia lam hmasak ve ngawt tur a ni lo.

mitthi nge kan ral an chhungte? : Tunlai hian an chhungte kan rala hre tlat kan awm ta. Mitthi kan ral a; ralna thilpek chu an chhungte hnenah kan hlan thin.

muthilh chhuak : Hei pawh hi “Ka mut a chhuak” tih a tawh. *Muthilh* a chhuak ngai lo.

nachin : Nichin tih tura nachin tih hi naupang deuh hian an hrat khawp mai. Nula tlangval zingah pawh an tam tawh mai. Nachin a awm lo. Nichin a awm a, nakin a awm bawh.

nei ngah : “Kawi i nei ngah bik” tih ang hi a tam leh tawh khawp mai. Nei leh ngah hi hman kawp a tul lo. Nei kan hman chuan tam-in a zui ang. Kawi i nei tam bik. Ngah a nih chuan, Kawi i ngah bik tih hi a tawh.

nopang : *Naupang* tih tur *nopang* tih ching an tam; a dik lo. Naupang tiha nau hi thluk sei loh tur a ni bawh.

pek leh pawh : Pek leh pawh hi awmze thuhmun a ni lo va; pawh hmanna tura pek an hmang ta vak mai hi a dik lo. “Bazarah ka kal dawn; kei pek ka kal ve duh” te an ti mai mai. Pawh hi adjective a ni a; pek chu adverb a ni. Noun (hming) dawtah pek a dah ngawt chi loh. “Lala pekin a duh leh ang” ti lovin, “Lala’n a duh leh pek ang” tih tur a ni. Adjective ang deuhva hmanna awm chhun chu “Kei ta pek chuan..” tih hi a ni awm e.

pian leh murna : Thlahtu nu leh pa, pi leh pute sawina a ni thin a. Tun hnuah hian pianna leh seilenna hmun sawi nan kan hmang ta zel niin a lang. *Pian* hi *pianna hmun*, *murna* hi *seilenna hmun* anga hman hnan erawh hi chu pawm theih a la ni lo. Hmanlaia thlahtu sawi nana an hman thin kha tunlai mi chuan hmun sawi nan kan hmang ta a ni.

reng fo : “Ka hnenah a awm reng fo va”. *Reng leh fo* hi awmze hran a ni a; hman kawp chi a ni lo. Kan Zosapte, Mizo ṭawng thiam ṭha lovin an hman kha kan chhunzawm ta mai mai a ni. *Always* hi *fo* tihna emaw an lo ti tlat a; *always* chu *ziah* tihna a ni a, *loh chang* a awm ve lo a ni.

sam met/lu met : Ṭhangtharhovin *sam met* tih hmang mah se, Mizo ṭawng pangngaiah chuan *lu met* a ni a; tunah pawh a la dik reng. *Met* hi *tan chhum* tihna ni lovin *tifai* tihna lam zawk a ni.

sat leh chek : Ṭhangtharho hian sat leh chek kan hre thiam leh ta meuh lo. Chemin kan sat a; tuthlawhin kan chek a; hreipuiin kan chek baw. A hmanrua azir a ni.

s + te : Sap ṭawnga pakhat aia tam sawina ‘s’ an belh tawh hnua Mizo ṭawnga pakhat aia tam sawina ‘te’ belh leh hi a fuh lo. *Workers-te*, *players-te* ti lovin *worker-te*, *player-te* tih mai a fuh zawk ang.

tarmit bun/tarmit vuah : Hmanlai deuh aṭangin tarmit chu *bun* lovin an lo *vuah* tawh ṭhin. *Bun* tur chuan *kut leh ke hmawr lam deuh* a ṭul. Lu-ah chuan *bun* lovin *vuah* mai tur a ni. Bengdar pawh an bun ngai lo, an vuah mai a ni.

tatu/neitu : Tunlai hian ‘*tatu*, *intitatu*’ tih hi a lar leh ta hle mai; ‘*neitu*, *intineitu*’ tih hi Mizo ṭawng dik pangngai kha a ni a. Aizawla Kohhran Upa pakhatin ‘*tatu*’ tih hi a hmang a, tu tuten emaw an hman chhunzawm mai a ni tih la hre Chiang takte pawh an awm.

thlir nge en? : ‘Thlir’ chu ralkhatah, hmun hla deuh aṭangin a ni a; ‘en’ erawh chu hmun leh hmunah a ni. TV hi kan thlir nge kan en. Kan in chhunga awm a nih avangin ‘en’ ni awm tak a ni a; mahse, kan ina mi kha chu a lem a ni a, a tak chu hla deuhva awm a nih vang a ni maithei, ‘thlir’ tiin kan sawi leh ṭhin.

thumal tihdanglam : Mi ṭhenkhatin *khuaivah*, *khuaivanrial*, *khuaizu adt.* tih an ching a; a dik lo. Mizo ṭawng kalphungah chuan thumal hi a mood a dan dawn te, zawmtu a awm dawn te hian tihdanglam a ṭul ṭhin. *Sial* pawh *se* tih ṭul hun a awm. *Sepui*, *sepa*, *sete*, *sela*, *seki te* kan ti a; Mizo ṭawng kalphung dik a ni. Chutiang zel chuan *bal* pawh *ba* tih hun a awm. “Bal ka kang” tih a dik laiin “Bal kang kan hmeh” tih chu a dik tawh lo. “Ba kan kan hmeh” tih a ṭul. Hetiang baw. hian *khuai* pawh zawmtu a awm dawn chuan *khawi* tih ṭhin a ni. *Khawisanghar*, *khawipui*, *khawite*, *khawihnun*, adt. Thumal ṭhenkhat chu a sipel danglam lovin a rik dan a dang ṭhin. “Ban pahnih ka nei” tiha *ban* hi ri sei a ni a; mahse, *banrek* tiha *ban* hi chu a ri a tawi tak thung. *Banrek*, *banpuam* tiha *ban* thluk seiho hi chu Mizo ṭawng thiam ṭha lo an ni ṭhin. Hetiang chi hi thumal dang pawh a tam mai. Thumalah ri pahnih a awmin a ri hnih chuan tihdanglam ve ve tur a ni. Entir nan: *muangchang* tihdanglamna chu *muanchan* a ni; *muangchan* a ni lo. Chutiang zelin *biru* pawh *bihruk* a ni; *biruk* a ni lo. *Taima* pawh *taihmak* tih tur, *taimak* tih loh tur a ni. A ri hnahnung ber chauh tidanglam lova, a hmaa mi pawh tihdanglam tel hi Mizo ṭawng kalphung dik a ni.

tu : Thil titu kan sawi dawn hian verb-ah tu kan belh ṭhin a. Mizo ṭawngah chuan intransitive verb-ah tu a belh ve chi loh. “Zintute hlimin zai r’u” tih leh “Zahngaitheitu

Pathian” tih hlate kan nei, a fuh lo. Kaltu, nuitu, lamtu, mengtu, zaitu te a tih theih loh, a dik lo. Transitive verb-ah chauh kan belh thin. Transitive verb thenkhatah (tu belha dik thovah) pawh an belh lo zawk thin. Lumettu ti lovin lumet, chawchhumtu ti lovin chawchhum, hmunphiattu ti lovin hmunphiat te an lo ti zawk.

tui in hal: Tui a hal a, tui kan in thin. “Ka tui in a hal” tih hi naupang chhe tawng mai mai a ni a; puitlingin hman ve chi a ni lo.

uiawm / uihawm: Kan mi ui deuh an thih hian, “A va’n uihawm” tih ching hi duh aia tam an awm ta. Ui (ri sang) inflected form chu ui (ri hniam) a ni, uih a ni lo. Chuvangin ‘awm’-in a zui dawnin a inflected form ri hniam *ui* chu hman mai tur a ni. *Uihawm* ti lovin *uiawm* tih theuh tur a ni.

va lo : “Va lo kal ula, karawn zui ang che u” ‘Va’ dahna hmun hi a dik lo. “Lo va kal ula...” tih zawk tur a ni.

vawiin zan : *Vawiin zan* tih te, *tun zan* tih te hi *zanin* tih sawi fiahna a ni a; puitling, Mizo tawng thiam pangngai chuan zanin tih mai tur a ni. *Zanin* tiha *zan* pawh hi lam sei lova lam tawi tur a ni baw, *zanlai* kan tiha *zan* ri angin.

vawiin ni : Sawi a hlawh hle. *Vawiin* tih mai tura *vawiin ni* tih thlakzen hi a tul lo. *Vawiin ni* tih hman dik hun a awm. “Vawiin ni chu a sa hle mai” kan tih chuan *sun* kan sawina a ni. “Vawiin ni hi chhinchhiah rawh” kan tih chuan *date* kan sawina a ni. “Vawiin ni ropui takah hian” kan tih chuan *day* kan sawina a ni. Heng bakah hian hman thin hun a la awm. Vawiin chauh ni lo, hun kal tawh eng emaw lai atanga vawiin rawn hawlhl thleng, uar deuhva sawi duhin an hmang thin. “Ka dilna chu ka theh luh atangin thla thum a ni tawh; vawiin ni thlengin an la ngaihtuah lo.” Kan sawisel ber chu vawiin chauh sawi dawn a, *vawiinah hian* tih mai tura *vawiin niah hian* tih thlakzen hi a tul lo a ni. Vawiina ‘ni’ telh lohna tura telh an tam avangin a telh hun tur dikah pawh kan inthlahrun phah tawh a ni.

zan khat mit chhin: *Thi* sawina a ni. Zirlai bu pakhtah ‘*Thi thei mai dinhmuna ding*’ tia hrilhfiah a ni; mahse a dik lo. Zan khat mit chhin chu mi tinin vaw khat chauh kan tawh dawn.

za nufa: Hmanlai Mizo nunah khan *se nufa* tih a lar hle a. Sial puitling tawh leh la puitling lo inkawp sawina a ni. Tam lam chhiarnaah *za nufa* tih hman a ni leh a, 150 vel sawina a ni. Za chu sepui anga chanin 50 chu a no anga chan a ni. *Za nufa* tih tawngkam hriain *zahnih nufa*, *zathum nufa* te kan ti mai mai a, a dik lo. Thenkhat pheichuan, “An khua chu in 130 nufa an ni” te an ti mai mai. Khaw khata in ding zat sawina tawngkam ve hrim hrim emaw an ti a nih hmel. *Za nufa* bak an sawi ngai lo. Hman ngai loh kan hmang duh a nih pawhin *sang nufa* te ti ila chuan 1500 vel tihna a ni tih kan hrethiam mai ang.